

ODGOJNA MISAO BENEDIKTA XVI.*

Primljeno:
10. 10. 2010.

Pregledni
članak

UDK 262.131
Benedict XVI,
papa:37

CESARE BISSOLI

Università Pontificia Salesiana
Piazza Ateneo Salesiano, 1
00139 Roma, Italija

Sažetak

U crkvenom kontekstu važna je međusobna povezanost evangelizacije i odgoja. Stoga cjelovit kršćanski odgoj uvijek vodi otvaranju prema vjeri, kao što pokazuje već najranija kršćanska tradicija. Danas se u kršćanskom odgoju mladih nerijetko uočava podvojenost: naglašava se i odgaja emotivnost i ono što je specifično »ljudsko«, ali se ne odgaja za izbor vjere u Isusa Krista. Papa Benedikt XVI. poziva nas da se »od sna prenemo« kako bi crkveni odgoj bio sukladan svojoj izvornoj biti te uvijek usmjeravao prema susretu s Gospodinom. Danas smo suočeni s velikim i neizbježnim izazovom i hitnom zadaćom odgoja. Papa je to istaknuo u brojnim prigodama, npr. u Pismu Rimskoj biskupiji, na talijanskom Nacionalnom kongresu u Veroni, u govoru salezijancima na njihovom Općem saboru i u govoru na Katoličkom sveučilištu u Washingtonu. Autor podsjeća na papine putokaze za specifične naslovnike: mlade, obitelj, školu i masmedije. Papa govori prvenstveno kao pastir, a ne kao pedagog. U središte stavlja ljudsku osobu, odgoj za istinu, slobodu i djelatnu kršćansku ljubav. Cjelovit odgoj ne može se ostvariti samo teoretskom podukom, nego svakodnevnim primjerom suživota i međusobnog susreta.

Gljučne riječi: *papa Benedikt XVI, odgojna misao, evangelizacija, cjelovit odgoj*

Misli iznesene u ovome članku nadovezuju se na susret »Evangelizirati odgajajući i odgajati evangelizirajući« što ga je organizirao Studijski centar katoličke škole, kao i na »Pastoralne smjernice« Talijanske biskupske konferencije za sljedeće tisućljeće u vezi s odgojem.

Ukoliko nam je jasan taj binom i povezivanje s okruženjem koje je u ovom slučaju Talijanska crkva, tada je papina misao smještena u ispravnu perspektivu. Pogledajmo kako ta perspektiva izgleda u tri konkretna oblika.

1. TEMELJNA PERSPEKTIVA

Nadam se da je danas već postalo jasno kako binom evangelizacija i odgoj izražava posebnu simbiozu: evangelizacija i odgoj nisu potpuno ista stvar, upravo onako kao što se razlikuje izravno djelovanje Isusa Krista od djelovanja nas ljudi.

Isus ne treba odgajati da bi nekoga spasio (usp. razbojnik na križu), ali redovito

* Naslov izvornika: *Il pensiero educativo di Benedetto XVI*, u: »Note di pastorale giovanile« 44 (2010)7, 28–42.

je to potrebno, jer odgajati znači sazrijevati u slobodi odgovora na Gospodinovo djelovanje.

Prema tome, evangelizacija i odgoj međusobno su povezani. Svako od tih djelovanja nužno je u svojoj ulozi: ne evangeliziram istinski, posebice ne djecu, ako ih ne odgajam u prihvaćanju i u iskustvu poruke (Božja riječ), i to po izričitoj Božjoj volji. Bog nam je u sveukupnoj biblijskoj povijesti očitovao svoj odnos spasenja i pomoću pedagoškog projekta (*paedagogia Dei*). Tome nasuprot, iako valja priznati da je moguće postići odgojne ciljeve a da se pritom ne pozivamo na evanđelje, istina je da cjelovit odgoj vodi prema otvaranju prema vjeri barem kao konstruktivna mogućnost. To se događa – ili bi se trebalo dogoditi – u crkvenom okruženju, posebice u kontaktu s djecom i mladima (škole, oratoriji, kateheza). Mi vjernici ne možemo htjeti ljudski odgoj, a ne dopustiti da nas zahvati evanđelje.

Ta asimetrična, ali blisko povezana recipročnost uvijek se postojano prakticirala u povijesti Crkve. Prisjetimo se katekumenata iz prvih stoljeća, gdje su prvi navještaj ili kerigma uvijek popraćeni raznim obredima i obaveznim izborom, težeći prema potvrđivanju zrelosti za pristup krštenju. Prisjetimo se sjajnog ustroja katehetske djelatnosti od Tridentskog koncila do naših dana (kateheza kao uvođenje) gdje se odgojni čimbenik očituje po osobama koje su posvećene toj zadaći, zajedno s pomaglima i katehetskim putevima... U crkvenom odgoju uvijek se težilo susretu s Gospodinom. Prisjetimo se don Boscova oratorija i tolikih drugih vrsnih odgajatelja. Makar netko i ne mislio na ovu povezanost evangelizacije i odgoja, istina je da se uvijek kad se navješta vjera odgojno dobro ili loše utječe, na jedan ili drugi način se odgaja, tj. potiče se motivirana spoznaja

vrednota koje su povezane sa savješću i potiče se na njihovo iskustveno doživljavanje. Kao i bilo koji drugi odgojni čin, posebice u važnim područjima kao što su obitelj, škola i Crkva, teži se – bez obzira kaže li se to ili ne, u dobru ili u zlu – prema ponudi važnih istina i vrednota, odgovara se na pitanja smisla koja u konačnici čovjeka otvaraju za religiozna pitanja, transcendenciju, vjeru.

Zašto onda ne samo kršćanski nego i svaki ozbiljan odgajatelj ponovno upotrebljava taj papin binom? Zbog dva razloga, od kojih je jedan negativan, a drugi pozitivan.

Sjedne se strane to čini zbog zbuđenosti, gotovo straha. Svi uočavaju neraspoloženje mladih, pogotovo adolescenata, što papa Benedikt, kao što ćemo malo kasnije vidjeti, dramatično javno spominje kao »izuzetan položaj odgoja«. U svijetu odraslih, vjernika i nevjernika, sve se više širi svijest o uzmanjkalom odgoju mladih naraštaja. Kaže se da nedostaje odgoj, a primjenjuje se dopuštenje! Mi kršćani (prezbiteri, katehete, pastoralni radnici) svjesni smo da naš navještaj općenito govoreći ne stiže u svijet mladih. Možda dotaknemo mladenačku emotivnost, ali ne odgajamo dubinski ili pak odgajamo zadržavajući se samo na onome što je ljudsko, ne predlažući izbor vjere u Isusa Krista.

Međutim, u konačnici nas ne smije pokretati strah. *Duh Sveti* potiče u svijesti kršćana nov smjer kretanja, tj. konstruktivno nastojanje za navještaj vjere u Isusa Krista. Ujedno potiče i nastojanje da se primjerom i riječju pomogne mladima usvajati taj navještaj, slijedeći njihov način shvaćanja, izričući im snažan afektivni odnos, odgajajući ih uz oslanjanje na važna mjesta kao što su obitelj, (katolička) škola i župna zajednica te svaki drugi oblik udruživanja.

Prema tome, može se ustvrditi da je Talijanska crkva stvarno angažirana u odgojnom nastojanju i da se ne prepušta tjeskobi. Stoga su za sljedeće desetljeće određene pastoralne smjernice o evangelizirajućem odgoju. Kao uvod služi izvrsna knjiga *Odgojni izazov*¹, koja je već objavljena i koju svima preporučujem.

Na području kateheze, koje mi je bliže, ponovno se razmišlja o svakom procesu evangelizacije s obzirom na odgoj. Stoga se želi predstaviti izvornog Isusa u skladu s vjerom Crkve (*fides ecclesiae*) i sukladno osobnim sposobnostima pojedinog subjekta.

– U takav kontekst, koji se s pravom naziva uznemirujućim, uključuje se *Benedikt XVI*, ne pobudnim nagovorima nego jasnim i usklađenim viđenjem, koje – ako ne predstavlja pedagoški priručnik, spreman za uporabu – pruža mjerila za tumačenje situacije i smjernice za dobru praksu. Nije prožet pesimističkim nego ozbiljnim tonom, kao da želi iznova zazvučati Pavlovim riječima: »Vrijeme je već da se oda sna preneto« (Rim 13, 11b). To ćemo sada pobliže razmotriti.

1.1. *Misao Benedikta XVI.*²

Od travnja 2005, kada je izabran za papu, može se nabrojiti više od stotinu više ili manje opširnih izričaja o tom predmetu.

Prvi poučan podatak govori nam na koga se odnose ti izričaji, tj. o osobama, događajima i situacijama koji su bili poticaj za to: susreti s biskupima, mladima, posebice na svjetskim susretima mladeži i prigodom apostolskih posjeta raznim zemljama, s obiteljima, s rimskom Crkvom, s talijanskim svećenstvom u raznim biskupijama, s redovničkim ustanovama (isovcima, lasalijancima, don Boscovim salezijancima...), te napokon susretima s predstavnicima građanskog života.

Sasvim je jasno da je papino polazište strogo religiozno i da je usmjeren prema priopćavanju vjere. Zanimljivo je da on to čini pozivajući se na odgojno djelovanje sa svim njegovim ljudskim implikacijama. U njegovom učiteljstvu valja ponajprije imati na umu temeljni dokument koji je papa objavio 21. siječnja 2008. To je danas već glasovito »Pismo Svetog Oca Benedikta XVI. biskupiji i gradu Rimu o hitnoj zadaći odgoja«³. Tome dokumentu valja pridodati druge značajne poticaje i pokazatelje za određene naslovnike (mladi, obitelj, škola, masmediji).

2. HITNA ZADAĆA ODGOJA: VELIK I NEIZBJEŽAN IZAZOV

Ovaj binom, o kojemu se toliko govorilo i govori se još uvijek, ne pojavljuje se iznenada poput gljive, nego se na određeni način razvija unutar konteksta produženog razmišljanja koje ima svoje životno mjesto u papinoj biskupiji, Rimu, u godišnjim biskupijskim susretima na kojima papa sudjeluje kao biskup. U takvom okruženju, gdje se prisustvuje širokom i iskrenom crkvenom sudjelovanju, proučavaju se životno važne i aktualne teme biskupijskog projekta, posebice one koje se odnose na obitelj i na mlade. Papa sluša, bilježi i govori. Unutar toga složenog pastoralnog okruženja smješta se *Pismo* od 21. siječnja

¹ Usp. COMITATO PER IL PROGETTO CULTURALE DELLA CONFERENZA EPISCOPALE ITALIANA (ur.), *La sfida educativa*, Laterza, 2009.

² Usp. C. BISSOLI, »L'educazione della persona nel magistero di Benedetto XVI«, u: CENTRO STUDI PER LA SCUOLA CATTOLICA, *La scuola della persona*, La Scuola, Brescia, 2009, str. 259–283.

³ *Lettera del Santo Padre Benedetto XVI alla diocesi e alla città di Roma sul compito urgente dell'educazione*, u: »Osservatore Romano«, 22. siječnja 2008.

2008. koje je upućeno biskupiji i gradu Rimu. Mjesec dana kasnije, 23. veljače, to se pismo službeno »predaje« rimskoj Crkvi u posebnoj liturgijskom slavju.⁴

2.1. *Pismo Rimskoj biskupiji*

Pismo je prema tome upućeno »biskupiji i gradu Rimu«. Govori o živim iskustvima, uključuje vjernike i općenito stanovnike grada, kao zadaću koja nadilazi opseg vjere u uskom smislu, jer su mladi naraštaji opće dobro, »o njima ovisi budućnost ovoga našega grada«. Pismo – uz koje valja blisko povezati spomenutu »predaju« – je kratko. Ono postaje glasnogovornikom stvarnih činjenica i svi ga lako čitaju. Kao što upozorava papa, »u njemu možete pronaći neke jednostavne i konkretne naznake o temeljnim i zajedničkim vidovima odgoja«.

Prisjetimo se ukratko glavnih misli toga Pisma.

U Pismu i u brojnim drugim prigodama papa neprestano ukazuje na *dva najviša* cilja: »Bitna svrha odgoja (...) je formiranje osobe kako bi ju se osposobilo da živi u punini i da daje vlastiti doprinos dobru zajednice.«⁵ Prema tome, ljudska osoba (mladić) je najviši cilj odgoja (ili formacije, papa ne pravi razliku). Odgoj je sredstvo koje je nužno potrebno za postizanje cilja. Papina misao počiva na dva stupa (premda postoje brojna preinačenja i produbljenja).

Pri kraju prvog desetljeća 21. st. nalazimo se u razdoblju »*hitne zadaće odgoja*«, što se označava kao »velik i neizbježan izazov«. Benedikt XVI. ga uočava u sljedećim znakovima: formativnim neuspjesima, rascjepu među naraštajima, napasti odgajatelja (roditelja...) da se odrekne odgajanja i zbog neshvaćanja svoje uloge, naivnom pouzdanju u tradicionalnu socijalizaciju. Još više, naglašava papa, u »proširenom

ozračju, mentalitetu i obliku kulture koji vode prema sumnji u vrijednost ljudske osobe i značenje istine i dobra, i u dobrotu života kao takvog«⁶. Završna prosudba je osobito snažno izražena: »Uzdrmani su temelji, nedostaju bitne sigurnosti.« U »predaji« Pisma ta dijagnoza podsjeća kako postoji »previše nesigurnosti, previše sumnji, previše iskrivljenih slika«. Stoga papa vrlo realistično zaključuje: »Odgajati nikada nije bilo lako, a čini se da danas postaje sve teže... Teško je mladim naraštajima predložiti nešto valjano i sigurno, pravila ponašanja i ciljeve za koje se isplati utrošiti svoj život.«

Upravo stoga papa smatra da se ne valja predati, posve siguran da postoji, štoviše, da se »danas povećava traženje istinskog odgoja«. Nakon toga predstavlja različit niz zahtjeva koji govore o postojećem pedagoškom nemiru, ali i o želji da im se suprotstavi, s motrišta roditelja, koji su »za-

⁴ Činjenica je da papa smatra to svoje Pismo primjernim tekstom te ga koristi i u drugim prilikama.

⁵ U Pismu se čita: »Formirati postojane osobe koje su sposobne surađivati s drugima i dati smisao svome životu.«

⁶ Još je podrobnija i bolnija analiza Benedikta XVI. godinu dana poslije *Pisma*, kad govori građanskim vlastima Rima i Lacija: »Kako ne misliti posebice na djecu i mlade, koji su naša budućnost? Svaki put kad kronika izvještava o epizodama mladenačkog nasilja, svaki put kad tisak obavještava o prometnim nesrećama u kojima umire toliko mladih, prisjećam se hitne zadaće odgoja, koji danas zahtijeva najširu moguću suradnju. Sve su rjeđe, posebice među mladim naraštajima, prirodne i kršćanske vrednote, koje daju smisao svakodnevnom životu i oblikuju viđenje života otvorenoga za nadu. Nasuprot tome ističu se prolazne i kratkotrajne želje, koje na kraju uzrokuju dosadu i neuspjeh. Žalostan rezultat svega toga je slab uspjeh težnji koje nastoje obezvrijediti život tražeći utjehu u prekršajima, drogi, alkoholu, što se za neke pretvara u običaj provođenja kraja tjedna. Postoji opasnost da se i ljubav svede na jednostavnu stvar koju je moguće 'kupiti i prodati', 'štoviše, sâm čovjek postaje roba' (Deus caritas est, 5)« (12. 2. 2009).

brinuti i često uznemireni za budućnost svoje djece»; nastavnika, koji doživljavaju iskustvo »propadanja svojih škola«; društva, »koje uočava kako se dovodi u sumnju temelj suživota«; djece i mladih, »koji ne žele biti ostavljeni sami pred životnim izazovima«.

Tu papa nudi osnovno rješenje, govoreći o istinskoj biti odgojnoga čina kao *odgoja za slobodu i odgoja slobode*. Tako jasno nadilazi kognitivističke i biheviorističke procese: »Za razliku od onoga što se događa na tehničkom i ekonomskom području, gdje se današnji napredak može pridodati onome jučerašnjem, na području formacije i moralnog rasta osobe ne postoji slična mogućnost nakupljanja, jer je čovjekova sloboda uvijek nova te prema tome svaka osoba i svaki naraštaj treba donijeti nove, osobne odluke... Odgojni odnos je ponajprije susret dviju sloboda. Uspjeli odgoj je formiranje za ispravnu uporabu slobode. Kako dijete raste, postaje adolescent, a zatim mladić. Moramo stoga prihvatiti rizik slobode, ostajući uvijek pozorni kako bismo mu pomogli ispraviti pogrešne ideje i izbore.«

Iz područja ciljeva proizlazi područje zadaća koje Benedikt XVI. opisuje pomoću »nekoliko zajedničkih zahtjeva izvornog odgoja«. Ovdje ih ukratko predstavljamo:

- »Blizina i povjerenje koji se rađaju iz ljubavi«: »svaki istinski odgajatelj zna da za odgoj treba darovati određeni dio samoga sebe kako bi svojim odgajanicima pomogao da svladaju sebičnost i postanu sposobni za istinsku ljubav«.
- Na brojna pitanja mladih i njihove zahtjeve za tumačenjem treba nadovezati »veliko pitanje koje se odnosi na istinu, onu istinu koja može biti vodič u životu«.
- »I patnja je dio istine našega života.« Ne raspravljati o njoj znači »odgajati

slabe i uskogrudne osobe: sposobnost za ljubav odgovara naime sposobnosti za trpljenje i za zajedničko trpljenje«.

- »Možda je najosjetljivija točka odgojnoga djela pronalaženje ravnoteže između slobode i stege.« Pravila ponašanja i života oblikuju značaj za životne kušnje. Sloboda međutim ne znači prihvaćanje pogrešaka. Ispravljati znači ljubiti.

Konačno, snažno naznačujući da »je u odgoju presudno važan smisao osoba za odgovornost«, Benedikt XVI. otkriva ono što mu je na srcu i što ponavlja kad god govori o odgoju, a to je uloga odgajatelja.

Odatle kreće niz pedagoških zaključaka koje ovdje ukratko spominjemo:

- Prije svega, tko je odgovoran odgajatelj? To je onaj »tko zna odgovarati samome sebi i drugima« s obzirom na brojne probleme koji se pojavljuju u procesu rasta. Vjernik se u svojoj odgovornosti osjeća obaveznim pred Bogom. Prema tome, on kao osoba postaje svjestan, posreduje i odgovara na iščekivanja. Stoga nije dovoljna bilo kakva informacija ili bilo kakvo sudjelovanje. Potrebno je, kao što bi to rekao don Milani, reći *I care*. Odgajatelj treba osobno, pomoću svog osobnog uvjerenja, pokazati da mu je stalo do odgajanika.

U *Pismu* je odgojna odgovornost čimbenik bliske i interaktivne sudgovornosti dvaju subjekata: pojedine osobe (odgajatelja i odgajanika) i društva. Papa ističe postojani utjecaj društva: »Ideje, životni stilovi, zakoni, cjelokupne smjernice društva u kojemu živimo kao i slika koju to društvo pruža o sebi pomoću sredstava javnog priopćivanja, uvelike utječu na formiranje novih naraštaja, za dobro ali često i za zlo.« Valja se međutim prisjetiti da »društvo nije neka apstrakcija; u konačnici, to smo mi sami«.

2.2. Predaja Pisma

U *Predaji Pisma*, papa govori o specifičnoj odgovornosti *roditelja* (»obostrana ljubav, prvi i veliki dar« djece, »stil i hrabrost istinskog odgajatelja s povezanim svjedočenjem i postojanošću koja je nužna za čeličenje značaja, pomoć djeci da jasno razlikuju dobro i zlo, izgradnja trajnih životnih pravila«); *učitelja* (imati »uzvišen i velik pojam« o vlastitoj zadaći, ići ususret »želji da se dozna i shvati«, zanimati se za »veliko pitanje' koje se odnosi na onu istinu koja može biti vodičem u životu«, »u velikoj sukladnosti s roditeljima«); mnoštvu brojnih *animatora*⁷ (»pouzdani prijatelji, iskreni i odvažni svjedoci puta koji vodi prema životu«).

Na kraju onoga što smo nazvali »os nositeljica« papine opće odgojne misli, ukazujemo na dva putokaza koja on postavlja kao transcendentalne pravce koji tvore obzorje odgojnog djelovanja:

- Čimbenik »nade«, točnije govoreći »pouzdana nade« (kao što se kaže u enciklici *Spe salvi*) koja je ukorijenjena u Bogu i koja jedina može biti duša odgoja, bez koje postoji »možda najdublja poteškoća za istinsko djelo odgoja: u korijenu krize odgoja krije se kriza povjerenja u život«.
- Čimbenik »zalaganja« usredotočenog na dva uvjerenja koja jasno očituju papinu osobnu svijest: »Odgoj je iskreno nastojanje koje moramo gajiti u svome srcu, to je zajednički pothvat u kojemu je svatko pozvan dati vlastiti doprinos«; »pomoću neposredne spoznaje koju bih nazvao proročkom, Crkva već godina-ma usredotočuje svoje snage na temu odgoja«.

3. DRUGI ZNAČAJNI POTICAJI

Ukratko ćemo spomenuti nekoliko daljnjih poticaja, kako bismo ukazali na među-

sobnu povezanost važnijih tema, ali i podsjetili na neke zanimljive pojedinosti.⁸

3.1. Nacionalni kongres u Veroni (2006)

Nacionalni kongres u Veroni (listopad 2006) predstavlja svečanu govornicu za papine riječi o odgoju, budući da je to bila jedna od središnjih tema kongresa (»tradicija«). Papa ističe odlučujuću važnost odgoja osobe kako bi »iskustvo vjere i kršćanske ljubavi prešlo od jednog na drugi naraštaj«, ukazuje na »nerazmjer« između rasta tehničke moći i rasta moralnih sposobnosti, ne skriva moguće vrednote za koje su mladi raspoloženi, naglašava da »temeljno i odlučujuće pitanje« odgoja zahtijeva »proširivanje prostora naše razumnosti, njezino otvaranje za velika pitanja istine i dobra, međusobno povezivanje teologije, filozofije i znanosti«, budući da »istiniski odgoj treba razbuditi odvažnost za konačne odluke, koje se danas smatraju obvezom koja ograničava, ali su nužne kako bi ljubav sazrela u svojoj sveukupnoj ljepoti, a sloboda dobila svoje potpuno značenje«. Zatim dodaje riječi koje su na sve ostavile dubok dojam: »Iz te skrbi za ljudsku osobu i njezinu formaciju proizlaze naši 'ne' prema nezadovoljavajućim i zastranjujućim oblicima ljubavi, prema izobličenju slobode, prema svođenju razuma na ono što je izračunljivo... Ti 'ne' zapravo su 'da' istinskoj ljubavi, onakvom čovjeku kakvoga Bog želi.«

3.2. Općem saboru salezijanaca (2008)

Valja svakako spomenuti i riječi Benedikta XVI. što ih je uputio *Don Boscovim*

⁷ »Svećenici, redovnice i redovnici, katehete, animatori i župni formatori, skupine mladih, crkvene udruge i pokreti, oratoriji, sportske i rekreativne aktivnosti.«

⁸ Usp. C. BISSOLI, »L'educazione della persona nel magistero di Benedetto XVI«, *nav. čl.*, str. 268–272.

salezijancima u povodu njihovoga Općeg sabora (ožujak 2008). To je dosad najsnažniji izričaj o našoj temi upućen redovnicima, što je uostalom i razumljivo budući da je riječ o ustanovi posvećenoj odgoju mladih. Upravo stoga je i *Pismo o hitnoj zadaći odgoja* predano i salezijancima. U poruci Saboru predlažu se tri putokaza:

- neophodan »doprinos odgoja na području evangelizacije mladih. Bez odgoja nema trajne i duboke evangelizacije, nema rasta i sazrijevanja, nema promjene mentaliteta i kulture«
- to je zadaća koja zahtijeva »brojne skladne doprinose«: redovnika, laika, obitelji, mladih
- Crkvi je »potreban doprinos znanstvenika koji će probiti metodologiju pedagoških i formativnih procesa, evangelizaciju mladih, njihov moralni odgoj, ujedno pripremajući odgovore na izazove postmoderne, interkulturalnosti i javnog priopćivanja, istodobno nastojeći pomagati obiteljima... Odgoj predstavlja jedno od čvorišta današnjeg antropološkog pitanja.«

3.3. *Katoličkom sveučilištu u Washingtonu (2008)*

Završavamo s riječima izgovorenima na *Katoličkom sveučilištu u Washingtonu* 17. travnja 2008.

Odjek *Pisma* od 21. siječnja jasno se uočava po središnjem mjestu koje se pridaje odgoju za slobodu i za dostojanstvo osobe. Nova je nakana: Benedikt XVI. želi govoriti o kršćanskom odgoju u katoličkoj školskoj ustanovi koja se izričito posvećuje toj svrsi, nastavnicima koji žele biti kršćanski odgajatelji, te im papa upućuje riječi zahvale koje nije nigdje drugdje dotad izrekao: »Katolička zajednica u ovoj zemlji (SAD) je odgoj postavila među svoje najvažnije prioritete.« Zatim slijedi niz

tvrdnji koje govore o identitetu tog odgoja. Ponajprije, »odgojna zadaća je sastavni dio poslanja koje ima Crkva da naviješta Radosnu vijest... Svaka katolička odgojna ustanova je mjesto za susret s Bogom živim... u Isusu Kristu. Kao drugo, 'specifičnost' katoličkih ustanova jest ostvarivanje 'dijakonije istine', u skladnoj sintezi između ljudske istine i istine vjere, iz čega proizlazi puno značenje života, shvaćanje i uporaba slobode kao 'zalaganja za' istinito i dobro. Kao treće, za kršćanske odgajatelje, odgoj koji uključuje 'osobni susret, poznavanje i svjedočenje' očituje se kao 'razumska djelatna kršćanska ljubav' tako što mladog čovjeka vodi prema objektivnoj istini, zahvaljujući doprinosu vjere.«

4. PUTOKAZI ZA SPECIFIČNE NASLOVNIKE

4.1. *Svijet mladih*

Mogli bismo reći da svaki susret s mladima pokazuje skrb za odgoj, i bez spominjanja riječi odgoj.⁹

Prvi i temeljni izvor za papinu misao potječe sa svjetskih dana mladih (Köln 2005, Sydney 2008) i ondje izrečenih poruka. Tu su zatim poruke upućene prigodom godišnjih dana mladih u pojedinim biskupijama (2006, 2007, 2009), a njima priključujemo i Susret u Loretu (2007). Tome ćemo dodati i govore mladima u raznim zemljama koje je papa posjetio. Ukratko, papa ukazuje na tri stvari: mladi traže istinu, dobro i lijepo, ali postoji opasnost da se izgube u lažnim poimanjima sreće i slobode. Vjera oslobađa od površnosti, apatije i egoizma i dariva potpuno

⁹ Čini se da je do danas materijal moguće pronaći na tri područja: Svjetski dani mladih, Crkveni susreti Rimske biskupije i govori raznim biskupima prigodom posjeta »ad limina« te razgovor sa svećenstvom u raznim situacijama.

viđenje stvarnosti. Odatle proizlazi i potreba da se gleda prema budućnosti u zalaganju koje nadahnjuje nada: »Dragi mladi prijatelji, Gospodin od vas traži da budete proroci novoga doba u kojemu ljubav neće biti gramziva i egoistična, nego čista, vjerna i iskreno slobodna, otvorena prema drugima, jer poštiva njihovo dostojanstvo. To je ljubav koja promiče dobro, zrači radošću i ljepotom.«¹⁰

Tri poučna primjera:

»Dragi mladi, nastojte ponovno usvojiti tri vrednote. Vrednotu obitelji volite ne samo zbog tradicije, nego zbog zrelog i svjesnog izbora«. Druga je vrednota: »ozbiljna intelektualna i moralna formacija nužna je za stvaranje projekta i izgradnju vaše budućnosti i budućnosti društva«. »Treća velika vrednota je iskrena i duboka vjera koja neka postane bitna sastavnica vašega života.«¹¹

»Za sve je ljude dobro susretati mlade. Oni ponekad imaju mnogo poteškoća, ali u sebi nose i veliku nadu, oduševljenje i želju da ponovno započnu. Mladi prijatelji, vi u sebi samim čuvate dinamiku budućnosti... Ja vam poručujem: Samo hrabro! Odvažite se na konačne odluke jer su one jedine koje ne razaraju slobodu, nego idu u ispravnom smjeru.«

»U odgoju novih naraštaja ne trebamo se bojati sučeljavati istinu vjere s autentičnim dostignućima ljudske spoznaje, potpuno sigurni da Isus Krist jest i da ostaje gospodar svega stvorenja i sveukupne povijesti.« To od svećenika i odgajatelja zahtijeva da »promiču istinski i svojstveni 'pastoral razuma'«, ali i da kao »veoma vrijedan prostor« priznaju molitvu, naročito susret s Isusom u euharistiji.¹²

Pitanje mladih – poteškoće uzrokovane sekularizmom – prijedlog oslobođajućeg

kršćanstva – proročko zalaganje – radost: to su elementi pedagoškog procesa prema Benediktu XVI. Tome valja pridodati činjenicu da papa želi mladima istinski, srdačno i teološki duboko govoriti o objavi, kao što je to učinio u katehezi o Duhu Svetome u Sydneyu, koju su mladi dobro prihvatili. To je prihvaćanje pape ocijenjeno kao znak mladenačke zrelosti uz pozitivan odjek s obzirom na zahtjevan potхват Svjetskog dana mladih.

Jedan od izvora koje treba slijediti zbog dubine prijedloga su razgovori s klerom u raznim dijelovima Italije. Tu se neprestano i vrlo konkretno osvrće i na mlade.

Evo nekoliko takvih izričaja:

Govoreći svećenicima u Albanu (31. kolovoza 2006), ukazuje na »integrirani pastoral« koji nadilazi granice župe; preporučuje promicanje mladenačkog volontarijata kako mladi »ne bi bili ostavljeni u diskotekama, nego da imaju zadaće u kojima vide da su potrebni«; savjetuje njegovanje »molitvenih skupina« kako bi se »naučilo slušati Božju riječ«; upućuje na ustanovljivanje »liturgijskih škola« kako bi se stvorile »prigode u kojima se mladi mogu pokazati, a župa mogla vidjeti tko su mladi«; kaže da valja »koristiti sve prigode koje danas nude pokreti, udruge, volontarijat«; predlaže pronalaženje »pastoralnih djelatnika autentične suradnje mladih koje se formira«.

Kad je jedan svećenik iz skupine iz Beluna i Trevisa 24. srpnja 2007. spomenuo poteškoće mladih da prihvate trpljenje, pa čak i najmanji neuspjeh, papa u brižljivo razrađenom razmišljanju poziva da se mladima pomogne otkriti kako u Božjem nau-

¹⁰ *Propovijed na završnoj misi*, Sydney (usp. talijanski tekst u: »La Traccia« 29(2008), 894).

¹¹ Govor sardinijским mladima 7. rujna 2008. u Cagliariju, u: »La Traccia« 29(2008), 1006–1009.

¹² Rimski biskupijski kongres, 5. lipnja 2006.

mu o životu postoji »nerazdvojiva povezanost ljubavi i patnje, ljubavi i Boga«, zbog čega se »istinska ljubav sastoji upravo u najvećem odricanju, a trpljenje raspolaže unutarnjom dobrotom koja oslobađa i čini čovjeka većim«. Da bi se to i ostvarilo, mladom čovjeku treba pomoći odgajatelj.

U razgovorima s rimskim svećentvom tema »mladi« česta je u svakom korizmenom susretu. Godine 2006. papa naglašava usamljenost mladih te je povezuje s uzmanjkalim sučeljavanjem s tradicionalnim viđenjem svijeta i sve bržim slijedom novih iznašašća. Godine 2007. Benedikt XVI. naglašava nužnost »praćenja« kako bi adolescenti »mogli vidjeti da je danas moguće, razumno i ostvarivo kršćanski živjeti«. Godine 2008. papa jasno priznaje »da je današnjem mladom čovjeku teško živjeti kao kršćanin, jer kulturalno i medijsko okruženje nude sve drugo samo ne put prema Kristu«. Papa izričito odgovara: »Čini mi se da je to ono bitno u našoj pastoralnoj skrbi za mlade: privući pozornost na izbor Boga koji je život. Zainteresirati za činjenicu da Bog postoji. Postoji na vrlo konkretan način. Podučavati prijateljstvo s Isusom Kristom.« Godine 2009. Benedikt XVI. naglašava da odgoj zahtijeva i kulturalnu formaciju, u oratoriju također, pa prema tome »svećenik kao odgajatelj treba biti dobro formiran i uklopljen u današnju kulturu, bogat kulturom, kako bi pomogao i mladima da uđu u kulturu nadahnutu vjerom«. Na temelju prosudbe koja je plod iskustva, papa ističe da je vrijeme adolescencije vrlo zahtjevno. Mladi se svećenik treba u svom vlastitom životu kroz odgovarajuća iskustva pripremati za odgoj takvih mladih.¹³

U svim tim razgovorima uočava se papina ljubazna osjetljivost za mlade i pažnja prema njima. To je moderna osjetljivost u kojoj se nužno nadovezivanje na religiozno

uvijek promatra u povezanosti s razvojnim dinamizmima mladog čovjeka u njegovom životnom okruženju, na što se nadovezuje odgojna zadaća odrasloga (svećenika) koju se ponajprije shvaća kao vjerodostojno svjedočenje i kao pouzdano praćenje.¹⁴

4.2. Obitelj

Moglo bi se reći da se u onome što je dosad rečeno o odgoju, polazeći od Pisma o »hitnoj zadaći odgoja«, gotovo uvijek ukazuje na temeljnu ulogu obitelji. Jednom se spominje njezina krhkost, koja je danas osobito istaknuta, ali se posebno ukazuje na njezinu nezamjenjivu odgojnu vrijednost. Ovdje ćemo ukratko podsjetiti na misli koje su opširnije razrađene u svjetskom obzorju, na Petom svjetskom susretu obitelji u Valenciji u srpnju 2006, koji je bio posvećen »prenošenju vjere u obitelji«.

U uvodnom govoru papa naglašava da je to »odgovornost koju roditelji ne mogu zaboraviti, zanemariti ili u potpunosti prenijeti nekome drugome«. Prema tome, riječ je o vjerskom odgoju kao takvom. Na to papa odmah nadovezuje njemu posebno dragu misao o odgoju:

»Jedna od najvažnijih zadaća obitelji je odgajati slobodne i odgovorne osobe. Stoga roditelji trebaju svojoj djeci predavati slobodu, za koju su im neko vrijeme i jamci. Ako djeca vide da njihovi roditelji – i općenito odrasli koji ih okružuju – žive život radosno i oduševljeno, unatoč poteškoćama, lakše će se

¹³ Usp. razne brojeve dnevnika »L'Osservatore Romano« na Veliki petak od 2006. do 2009.

¹⁴ Spominjanje svećenika podsjeća na jednu činjenicu na koju se Benedikt XVI. svaki put vraća: formaciju svećeničkih i redovničkih kandidata. To je bila misao vodilja na Konferenciji u Aparecidi (2007) i u nedavnom posjetu Africi (Kamerun i Angola, 2009), kao i u susretima s raznim biskupima, npr. iz Šri Lanke, Portorika, Poljske, Švicarske, Francuske.

u njima razvijati ona duboka radost za životom koja će im pomoći da uspješno nadvladaju moguće poteškoće i oprečnosti koje uključuje ljudski život. Osim toga, kad se obitelj ne zatvori u samu sebe, djeca nastavljaju učiti da je svaka osoba dostojna da bude ljubljena.«¹⁵

Sloboda, ljubav, svjedočenje, nadvladavanje životnih iskušenja, radost, vjera u Boga i, naravno, uvjerenost u sudjelovanje roditelja, ta vrednota koja je bitna i nužna za obitelj kao mjesto zajedništva unutar žive tradicije... sastavni su čimbenici papinog viđenja.

4.3. Škola

Samo se po sebi razumije da škola pripada području o kojemu je ovdje riječ. Možda je manje poznato da papa snažno ističe važnost škole, posebice katoličke, čije odgojno zalaganje predstavlja mjeru njezinog istinskog identiteta i izvornog doprinosa društvu.

Možda spomenuti govor koji je održao na Katoličkom sveučilištu u Washingtonu predstavlja najrazrađeniju misao o tome. Mreža škola kojima upravlja Katolička crkva u Sjedinjenim Američkim Državama je nešto jedinstveno. Stoga papa, nakon što je izložio svoju misao o »dijakoniji istine« kao doprinosu katoličke škole, »posebice poziva redovnice, redovnike i svećenike: ne napuštajte školski apostolat, naprotiv, obnavljajte svoju privrženost školama, posebice onima koje se nalaze u najsiromašnijim područjima«.

Tu možemo pronaći brojne spomena vrijedne poticaje.

Ovdje ćemo spomenuti dva: prvi se odnosi na školu kao okruženje, a drugi na nastavnike.

Obraćajući se Kongregaciji za katolički odgoj, istoga dana kad je objavljeno spomenuto Pismo o hitnoj zadaći odgoja,

Benedikt XVI. razvija dobro promišljenu misao:

»I škola se treba pitati o poslanju koje treba vršiti u današnjem društvenom okruženju, koje je obilježeno očitom krizom odgoja. Katolička škola, čije je prvotno poslanje formiranje učenika u cjelovitom antropološkom viđenju, ostajući otvorena za sve i poštivajući identitet svakoga, ne može ne predložiti svoju vlastitu odgojnu, ljudsku i kršćansku perspektivu. Stoga se postavlja nov odgojni izazov koji globalizacija i rastući pluralizam čine još značajnijim, a to je susret religija i kultura u zajedničkom traženju istine.«

Ovdje papa ističe dva zahtjeva. Prvi je: ne isključiti nikoga u ime njegove kulturne ili religiozne pripadnosti. Drugi je: ne zaustaviti se na pukoj tvrdnji nego poticati dijalog koji naglašava »velika nadahnuća prema dobru, pravdi, istini, životu i ljubavi«, nadahnuća koja postoje u srcima svijui ljudi.

U *Predaji Pisma*, obraćajući se izravno nastavnicima raznih vrsta, katoličkih i nekatoličkih škola, izjavljuje:

»Pozivam vas da njegujete uzvišeno i veliko poimanje o svom zahtjevnom poslu, unatoč poteškoćama, neshvaćanjima, razočaranjima, koja prečesto doživljavate. Podučavati, naime, znači ići ususret onoj želji za spoznajom i shvaćanjem koja je duboko ukorijenjena u čovjeku i u djetetu, u adolescentu, a u mladom se čovjeku očituje svom svo-

¹⁵ 8. srpnja 2006. U propovijedi na završnoj misi (9. srpnja) snažno se pojavljuje misao koja je draga Benediktu XVI: obitelj je baština iskustava koja tvore »obiteljsku tradiciju«, iz koje odgoj djeteta crpi identitet, društveni život, odgovorno vršenje moralne slobode i sposobnost da ljubi pomoću iskustva da je ljubljen i, posebice, u susretu s Bogom (isto, str. 739–742).

jom snagom i spontanošću. Vaša se zadaća stoga ne može ograničiti na davanje spoznaja i obavijesti, ostavljajući po strani veliko pitanje koje se odnosi na istinu, posebice onu istinu koja može poslužiti kao vodič u životu. Vi ste naima u punom smislu riječi odgajatelji: vama je u dubokoj sukladnosti s roditeljima povjerenom plemenito umijeće formiranja osobe. Posebice oni koji podučavaju u katoličkim školama neka u sebi nose i svakodnevno ostvaruju onaj odgojni projekt kojemu je u središtu Gospodin Isus i njegovo evanđelje.«¹⁶

Školskom vjeronauku Benedikt XVI. priznaje poseban doprinos kršćanskom odgoju na području kulture i gorljivo ga preporučuje vjeroučiteljima. To je istaknuo i na velikom skupu vjeroučitelja 25. travnja 2009.¹⁷

Papa dakle u potpunosti potvrđuje da je (katolička) škola mjesto odgoja, a nastavnici su u punom smislu riječi odgajatelji, s obzirom na služenje istini, svjesni situacija u kojima vlada religiozni i kulturalni pluralizam, ali posebice uočavaju težnje prema vrednotama koje su u srcu mladih.

4.4. Masmedijsko priopćivanje

Poticaj dolazi od proslave Svjetskog dana sredstava javnog priopćivanja 2007. i 2008. Papina poruka osvjetljava sastavnicu odgojnog procesa koja je danas postala bitno središte zanimanja: javno priopćivanje, točnije, masmedijsko priopćivanje. To je izričita poruka za 2007. godinu: »Djeca i sredstva priopćivanja: izazov za odgoj«¹⁸.

Benedikt XVI. iznosi ove misli:

Valja kao izvjesnu činjenicu priznati formativni utjecaj medija: »Natječu se s utjecajem škole, Crkve, a možda čak i s utjecajem obitelji.

Za mnoge osobe stvarnost odgovara onome što mediji nazivaju takvim.«

Odgojna postavka bavi se dvostrukim polom: formiranjem djece koje vrše mediji i formiranjem djece kako bi se na odgovarajući način odgovorilo medijima.

Pojavljuje se neka vrsta obostranog odnosa koja upozorava na odgovornost medija kao industrije i na potrebu za aktivnim i kritičkim sudjelovanjem čitatelja, gledatelja i slušatelja.

»Prvenstvena odgojna odgovornost pripada roditeljima koje škola i župa trebaju ohrabrivati i podržavati.« »Župe i školski programi danas trebaju biti predvodnici s obzirom na odgoj za medije.«

Cilj je odgajati djecu da budu izbirljiva i kritična u uporabi medija posredstvom odgoja za medije koji će biti »pozitivan«, oslanjajući se na ono što je »estetski i moralno izvrsno« kao i na »klasike dječje književnosti, likovne umjetnosti i plemenite glazbe«.

Kao i opći odgoj, tako i odgoj za medije zahtijeva formiranje za primjenu slobode, pozivajući djecu da »ne izabiru bez razlike nego slobodno, sve ono što je dobro, istinito i lijepo«.

¹⁶ Nažalost, podsjetio je papa na susretu u Veroni 2006. god., s obzirom na katoličku školu »još uvijek u nekoj mjeri postoje brojne predrasude koje uzrokuju opasno kašnjenje, a danas se više ne mogu opravdavati, s obzirom na priznavanje njezine uloge i s obzirom na konkretno dopuštanje djelatnosti katoličke škole«, što je odlučujuće uporište za formiranje osobe i za sveukupni kulturalni prijedlog. Katolička škola prema tome »nastoji promicati ono jedinstvo između vjere, kulture i života koje je temeljni cilj kršćanskoga odgoja«.

¹⁷ Usp. »L'Osservatore Romano«, 26. travnja 2009.

¹⁸ 24. siječnja, u: »L'Osservatore Romano«, 25. siječnja 2007. Valja podsjetiti da Benedikt XVI. u raznim obračanjima u vezi s odgojem, uvijek spominje i društveno priopćivanje odnosno masovne komunikacije.

Medije valja prosuđivati i birati u mjeri u kojoj promiču temeljno dostojanstvo ljudskoga bića, istinsku vrijednost braka i obiteljskoga života, pozitivna dostignuća i ciljeve čovječanstva... Ono što je suprotno (nasilje, protudruštveno ponašanje, vulgarizacija ljudske seksualnosti) »jest izopačenost«.

»Moje strepnje«, spominje u jednom svom nagovoru papa, »nisu drugačije od bilo koje majke ili oca ili učitelja ili odgovornog građanina.«¹⁹

U svibnju 2008, govoreći Papinskom vijeću za javno priopćivanje, papa podsjeća da »je umijeće priopćivanja po svojoj naravi vezano uz etičku vrednotu, uz kreposti koje su temelj morala...«, prema tome, »uz oduševljenje za istinu i dobrotu koje kod mladih uvijek postoji«.

Zatim dolazi odgovarajuće objašnjenje:

»Važno je da se ta formacija nikada ne smatra običnim tehničkim vježbanjem ili običnom željom da se pružaju informacije. To treba biti mnogo više od poziva za promicanje istine u obavještavanju i treba naše suvremenike poticati na razmišljanje o događajima kako bi bili odgajatelji današnjih ljudi i izgrađivali bolji svijet.«²⁰

Ponovno se pojavljuju ključni pojmovi: odgoj za slobodu pomoću traženja istine, središnjeg mjesta dostojanstva osobe, uloge roditelja... Posebice valja podržavati svjestan i postojan odgoj za medije, bez manihizma, zahtijevajući znanje koje nije samo površno i instrumentalno poznavanje. Zamjećuje se naglasak prema kojemu je riječ o izazovu koji papa doživljava zajedno s ocem i majkom, budući da je riječ o nečemu što odlučno utječe na formaciju osobe u bliskoj budućnosti.

5. PASTORALNO ZNAČENJE

Vratimo se na temu o kojoj raspravljamo: »Evangelizirati odgajajući i odgajati evangelizirajući«. Nije to laka zadaća, ali je nužna. Za naše viđenje vjere, učiteljstvo ima što reći. Htjeli bismo zaključiti sažeto izrazivši ono što priopćuje Benedikt XVI, kojega priznajemo zakonitim i povjerljivim učiteljem.

1. Kao prvo ističemo da Benedikt XVI. u nekoliko godina svoga služenja pokazuje naglašenu brigu za odgoj. Ta se skrb očituje s obzirom na prenošenje vjere, koje on jednostavno naziva odgoj vjere. U taj klasični cilj on uključuje temeljito pozivanje na proces ljudskog odgoja kao takvog, pružajući nam razvijeniji red misli nego prethodni pape, uzmemo li u obzir kratkoću njegovoga pontifikata.
2. Nužno je međutim dati nekoliko pojašnjenja. Kao prvo, valja priznati da papa ne nastupa kao pedagog, ne pripravlja složene poduke kršćanskoga odgoja, nego nastupa kao pastir, potaknut različitim situacijama i vrstom naslovnika kojima se obraća. Može se govoriti o pedagoškim poticajima te o brojnim i prijeko potrebnim odgojnim napomenama, koje zaslužuju da ih se prihvatiti kao svjetlo i kvasac ispravnog antropološkog viđenja odgoja u religioznom obzoru.

¹⁹ 9. ožujka.

²⁰ 23. svibnja. U Poruci za Svjetski dan javnog priopćivanja, 24. svibnja 2009, koja je izravno posvećena »novim tehnologijama i novim odnosima«, papa se obraća »posebice mladima, tražeći od njih da budu svjedoci vjere u digitalnom svijetu! Upotrebljavajte te nove tehnologije kako bi se u našem sve više tehnološkom svijetu upoznao evanđelje«, promičući »skrb za poštivanje, dijalog i istinsko prijateljstvo«.

3. U tu svrhu on pokazuje da je čvrsto i neprekidno povezan sa stvarnim svijetom, posebice kad je riječ o mladima. Papa nabraja i vrednuje činjenice, razrađuje jednostavne, bitne i konkretne prijedloge ili, bolje rečeno, smjerokaze na putu, očitujući u svemu tome osobnu i pažljivu empatiju i sudjelovanje. I sam izričaj, koji je on složio, »hitna zadaća odgoja«, predstavlja poziv na obnovljeno djelovanje u susretu s dugotrajnom pojavom, koja je blisko povezana s temeljnim težnjama društva u kojemu živimo. »Izričaj 'hitna zadaća' ukazuje na težinu i važnost krize, o čemu postoji raširena svijest. Stoga se zahtijeva odgovor koji se ne može odgađati, odgovor koji će moći zahvatiti korijenje, pa se stoga traži dugo i opsežno zalaganje« (kard. C. Ruini).
4. Papa Benedikt je u raznim svojim nastupima predložio shemu odgovora koji se usredotočuje na dva smjera djelovanja: projektni pravci i odgovorne osobe.

Projektni pravci ukorjenjuju se u njegovom filozofskom i teološkom viđenju (u školi Romana Guardinija) u kojemu je lako pronaći prevladavajuće motive koji se ponavljaju: u središtu je ljudska osoba sa svojim dostojanstvom i sa svojim pravima i dužnostima kao najviši cilj, osoba koja je objektivno obasjana svjetlom Kristova otajstva. Bitno je tražiti cjelovitu istinu o čovjeku i Bogu, pa je stoga nužna interakcija između razuma i vjere, čemu se kao »posebno opasna prepreka« suprotstavlja relativizam. Dobro prakticiranje slobode jamstvo je valjanog odgoja pa je prema tome za nj bitno da se, stavlajući u središte čovjeka kao osobu, poziva na odgoj osobe u punoj istini, u slobodi i za slobodu. Taj odgoj je odgoj za ljubav posredstvom odnosa koji pokreću ljubav i nada. To je pa-

radigmatski trinom: odgoj za istinu, za slobodu, za djelatnu kršćansku ljubav ili ljubav. Osoba Isusa Krista i njegovo evanđelje ostaju uvijek temeljito obrazloženje koje uključuje, pročišćava i uzdiže sve ljudske resurse, ali ih ne zamjenjuje, niti ih smatra rubnima, nego želi da se u Crkvi uvijek njeguju i vrednuju pedagogija i odgoj.

Prema tome, možemo govoriti i o pedagoškom humanizmu Benedikta XVI.

Odgovorni smo mi odrasli.

Od svake odrasle osobe, bila ona pastir ili ne, traži se svijest o »hitnoj zadaći odgoja«. Time kao da se želi govoriti o svijesti o postojanju rijeke koja probija, a dijelom je već i probila nasipe, opasno se šireći na mlade naraštaje, u okruženju koje uključuje sve tradicionalne ustanove (obitelj, školu, Crkvu, društvo) i razne odrasle čimbenike (roditelje, učitelje, pastire). Benedikt XVI – u svome Pismu – tu potrebu naziva »velikim i neizbježnim izazovom«.

Jasna je papina primjedba u govoru na Općem zasjedanju talijanskih biskupa 2009. god.:

»Poteškoće oko formiranja autentičnih kršćana isprepliću se, a ponekad i poistovjećuju s poteškoćom u odgoju odgovornih i zrelih muškaraca i žena. U središtu na odgovarajući način pripremljenog i praećenog odgojnog projekta je oblikovanje njihove svijesti o istini i dobru te njihovo slobodno prijanjanje uz njih. Stoga, zajedno s prikladnim projektom koji ukazuje na cilj odgoja u svjetlu gotovog modela koji treba slijediti, postoji potreba za pouzdanim odgajateljima u koje novi naraštaji mogu s povjerenjem gledati (...) Pravi odgajatelj kojemu je povjerena zadaća odgajanja ponajprije osobno svjedoči i skladno upotpunjuje autoritet i primjernost svoga osobnog života.« (29. svibnja 2009)

Valja nadodati posebno poticajnu tvrdnju koju je dva mjeseca nakon svog izbora za papu izrekao na biskupijskom susretu u Rimu (6. lipnja 2005):

»Odgojni odnos je po svojoj naravi delikatna stvar: uključuje slobodu drugoga od kojega se, bez obzira na to koliko se to blago činilo, ipak traži odluka... U (današnjem) relativističkom okruženju nije moguć istinski odgoj. Bez svjetla istine prije ili kasnije osoba je osuđena na sumnju o dobroti samoga života i odnosa koji ga sačinjavaju.«
Zatim komentira:

»Dobro nam je poznato da za autentično odgojno djelo nije dostatna ispravna teorija ili nauk koji će se priopćiti. Potrebno je nešto mnogo veće i ljudskije, potrebna je ona svakodnevno življena blizina koja je svojstvena ljubavi, a svoj najprikladniji prostor nalazi ponajprije u obiteljskoj zajednici, a zatim u župi, crkvenom pokretu ili udruzi, u kojima se susreću osobe koje se aktivno zanimaju za braću, posebice za djecu i mlade, ali i za odrasle, stare i bolesne u tim istim obiteljima jer im, u Kristu, žele dobro.«